

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ในประเทศไทย เมื่อผู้ที่กระทำความผิดกฎหมายอาญาและถูกลงโทษจำคุก ก็จะถูกส่งมารับโทษที่เรือนจำต่าง ๆ ทั่วประเทศ เป็นจำนวนกว่าหนึ่งแสนคนในแต่ละปี จึงต้องมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับงานด้านการลงโทษจำคุกโดยเฉพาะ คือกรมราชทัณฑ์ มีหน้าที่ควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมเสียหรือฟื้นฟูผู้ต้องขังดั่งให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก

ปัจจุบันมีผู้ต้องขังทั้งหมดในเรือนจำกว่า 3 แสนคน จึงเกิดปัญหาในการควบคุมดูแลตามวัตถุประสงค์ของงานราชทัณฑ์เนื่องจากผู้ต้องขังล้นจำนวนที่รองรับได้คือเพียง 120,000 คน นอกจากนั้นผู้ต้องขังที่มีจำนวนมากก็มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งผู้ต้องขังแต่ละรูปแบบก็จะต้องใช้การควบคุมดูแลที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่เสียเปรียบทางด้านร่างกาย ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เท่าที่ควร ได้แก่ ผู้ต้องขังพิการ

จากฐานข้อมูลกรมราชทัณฑ์ทั่วประเทศมีผู้ต้องขังพิการทั้งสิ้น 3,606 คน แต่กลับไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้สำหรับผู้ต้องขังพิการ โดยเฉพาะ มีเพียงแค่บทบัญญัติกฎหมายสั้นๆ ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่า เรือนจำจะต้องจัดให้มีอุปกรณ์ช่วยเหลือความพิการให้แก่ผู้ต้องขังเพียงเท่านั้น

จะเห็นว่ากฎหมายของประเทศไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันมีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่อง อุปกรณ์ช่วยเหลือความพิการเท่านั้น จึงได้พิจารณาถึงความเหมาะสมของบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการของไทยพบว่า ปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษเน้นไปที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และมาตรฐานสากลให้ความสำคัญกับสิทธิผู้ต้องขัง ที่ผู้ต้องขังควรได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานประการอื่นที่นอกเหนือจากเสรีภาพในความเป็นอิสระที่ถูกจำกัดไว้ รวมถึงสิทธิคนพิการที่รัฐต้องจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการและสนับสนุนให้เข้าถึงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งกฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการของไทยไม่ได้มีบทบัญญัติที่เป็นไปตามหลักการดังกล่าว ยังไม่สอดคล้องกับแนวคิดในการลงโทษทางอาญาและหลักสากล

นอกจากนั้นการที่กฎหมายราชทัณฑ์ของไทยบัญญัติเรื่องผู้ต้องขังพิการไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงเรื่องเดียวคืออุปกรณช่วยเหลือ โดยไม่ได้บัญญัติถึงสิทธิอื่นที่ผู้ต้องขังพิการจะได้รับและสิ่งทีรัฐต้องจัดไว้ให้สำหรับผู้ต้องขังพิการ โดยเฉพาะ ส่งผลให้ผู้ต้องขังพิการไม่สามารถมีข้อต่อสู้หรือเรียกร้องถึงสิ่งที่รัฐควรจัดหาไว้ให้ได้ เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรถึงสิทธิที่ผู้ต้องขังพิการพึงได้รับอย่างชัดเจน

โดยจากการศึกษาพบว่ากฎหมายราชทัณฑ์ของไทยมีหลายด้านที่ไม่เหมาะสมต่อการฟื้นฟูผู้ต้องขังเพื่อให้กลับคืนสู่สังคม ได้แก่

ด้านการใช้ชีวิตในเรือนจำ เนื่องด้วยผู้ต้องขังพิการมีความพิการทางด้านร่างกาย จึงเป็นผู้ที่มีข้อเสียเปรียบในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันมากกว่าคนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็น สภาพแวดล้อมที่พักอาศัย การขับถ่าย อาบน้ำ รับประทานอาหาร ออกกำลังกาย เดินทางไปมาในเรือนจำ เป็นต้น แม้จะมีอุปกรณช่วยเหลือความพิการแต่หากไม่มีการปรับสภาพแวดล้อมสิ่งอำนวยความสะดวกในเรือนจำให้สามารถเข้าถึงและใช้งานได้โดยผู้ต้องขังทุกคนไม่ว่าจะมีเงื่อนไขอย่างไร ความเสียเปรียบเหล่านั้นก็ไม่อาจบรรเทาลงได้มากนัก บทบัญญัติที่มีในปัจจุบันเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการยังไม่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตประจำวันในเรือนจำของผู้ต้องขังพิการ

ด้านการฝึกอาชีพ การทำงานเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้ต้องขัง เพื่อให้ภายหลังพ้นโทษมีทางเลือกในการประกอบอาชีพสุจริตเพิ่มมากขึ้นนั้น ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กำหนดให้เรือนจำจัดให้มีการฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง กำหนดรายละเอียดตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ แต่จนถึงปัจจุบันยังมิได้มีการออกระเบียบในเรื่องดังกล่าว

อย่างไรก็ตามวิชาชีพในเรือนจำ ส่วนใหญ่เป็นวิชาชีพที่เน้นด้านงานฝีมือ ซึ่งต้องใช้ทักษะทางด้านร่างกายเป็นหลัก จึงอาจเป็นอุปสรรคต่อผู้ต้องขังพิการ จึงเป็นปัญหาหากว่าผู้ต้องขังพิการอยากเข้าร่วมการฝึกอาชีพแต่ไม่มีทักษะทางวิชาชีพด้านใดสามารถรองรับและสนับสนุนให้พวกเขาสามารถพัฒนาฝีมือของตนได้อย่างเท่าเทียมกับผู้ต้องขังอื่น

ด้านการศึกษา ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กำหนดให้เรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และขั้นสูงกว่านั้นหากสมัครใจ โดยมีระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการกำหนดหลักสูตร หลักเกณฑ์ และวิธีการในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขัง พ.ศ. 2561 ที่บัญญัติรายละเอียดดังกล่าว ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าผู้ต้องขังทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในระเบียบกรมราชทัณฑ์มิได้มีส่วนใดที่กล่าวถึงการศึกษของผู้พิการ

จึงอาจทำให้ในส่วนของผู้พิการที่ต้องการเรียนรู้เช่นกัน ไม่อาจเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่นได้ เพราะเรียนจำไม่สามารถจัดโปรแกรมการเรียนการสอนที่รองรับการศึกษาอย่างผู้พิการได้

การวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องผู้ต้องขังพิการ จากการศึกษากฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการ 3 ประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย ได้พบว่าประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

ประเทศไทย มีกฎหมายราชทัณฑ์ คือพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการไว้ในมาตรา 54 ตอนท้ายว่า “...จัดให้ผู้ต้องขังได้รับอุปกรณ์ช่วยเหลือเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน การบริการทันตกรรม รวมถึงอุปกรณ์สำหรับผู้มีกายพิการตามความจำเป็นเหมาะสม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์”

และมีระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับอนามัยและการสุขาภิบาลของผู้ต้องขัง พ.ศ. 2561 บัญญัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการไว้ใน ข้อ 14 ว่า “หากว่าผู้ต้องขังเป็นผู้พิการจะต้องจัดให้มีอุปกรณ์ช่วยเหลือเกี่ยวกับสายตา การได้ยิน การทันตกรรม และอุปกรณ์สำหรับผู้มีกายพิการตามความจำเป็นและเหมาะสม”

ส่วนกฎหมายเรื่องคนพิการ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 นั้นมิได้มีบทบัญญัติครอบคลุมถึงคนพิการที่อยู่ในสถานะผู้ต้องขังแต่อย่างใด

ประเทศไทยจึงมีกฎหมายสำหรับคนพิการเพียงในเรื่องอุปกรณ์ช่วยเหลือสำหรับผู้มีกายพิการและเรื่องทันตกรรมเท่านั้น

สหราชอาณาจักร กฎหมายราชทัณฑ์มีชื่อว่า พระราชบัญญัติเรือนจำ ค.ศ. 1952 มิได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการ ส่วนกฎหมายคนพิการ คือพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกปฏิบัติกับคนพิการ ค.ศ. 1995 ซึ่งได้ถูกยกเลิกไปแล้วและแทนที่ด้วยพระราชบัญญัติความเสมอภาค ค.ศ. 2010 ก็มีได้บัญญัติถึงคนพิการที่เป็นผู้ต้องขังเช่นเดียวกัน

แต่กฎหมายคนพิการดังกล่าวเป็นรากฐานให้กับข้อบังคับเรือนจำ ค.ศ. 1999 ซึ่งเป็นแนวข้อกำหนดที่กำหนดคกฏเกณฑ์การดำเนินงานของหน่วยงานราชทัณฑ์และเจ้าหน้าที่เรือนจำในสหราชอาณาจักร ที่ตราขึ้นตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ค.ศ. 1952 มาตรา 47 (1) โดยรัฐมนตรีข้อบังคับฉบับนี้มีรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการอยู่หลายประการ และเป็นที่มาของการออกคำสั่งบริหารเรือนจำที่ 2855 เรื่องผู้ต้องขังพิการ และข้อปฏิบัติการบริหารเรือนจำที่ 32/2011 ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์การดำเนินงานราชทัณฑ์ในเรือนจำ เรื่องผู้ต้องขังพิการโดยเฉพาะ ที่กำหนดให้เรือนจำต้องดำเนินงานไปในทางที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังพิการสามารถมีส่วนร่วมในแผนการของเรือนจำ

ด้วย เช่น ต้องจัดให้มีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้พิการ จัดเตรียมอุปกรณ์ช่วยเหลือผู้พิการ โดยบัญญัติไว้อย่างละเอียดตามที่ได้ยกมาในบทที่สาม

สหรัฐอเมริกา กฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการจะแตกต่างกับประเทศอื่นในด้านรูปแบบการบัญญัติกฎหมาย เนื่องด้วยสหรัฐอเมริกาได้มีกฎหมายกลางของรัฐบาลกลางในเรื่องคนพิการคือพระราชบัญญัติคนพิการสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1990 ซึ่งกำหนดว่าห้ามเลือกปฏิบัติกับคนพิการไม่ว่าเรื่องใดก็ตาม และได้มีการบัญญัติถึงการห้ามเลือกปฏิบัติกับคนพิการซึ่งอยู่ในสถานะผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย ในลักษณะที่ 2 ส่วนที่ 35

มีหลักการคือห้ามหน่วยงานของรัฐ รวมถึงหน่วยงานราชการที่กำกับมิให้ผู้ต้องขังพิการมีส่วนรวมในทุกสิ่งที่เป็นเรื่องจำเป็นให้ผู้ต้องขัง เช่น การทำงาน การศึกษา นันทนาการ เป็นต้น

จะเห็นว่าแม้กฎหมายไทยจะมีกฎหมายคนพิการซึ่งใกล้เคียงกับพระราชบัญญัติคนพิการสหรัฐอเมริกา ได้แก่พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 แต่กฎหมายดังกล่าวมิได้บัญญัติให้ครอบคลุมหรือมีบทบัญญัติเฉพาะถึงเรื่องคนพิการที่อยู่ในสถานะผู้ต้องขังในเรือนจำเหมือนอย่างกฎหมายของสหรัฐอเมริกา

ประเทศออสเตรเลีย จะมีกฎหมายของเครือรัฐ (Commonwealth Act) ที่เป็นกฎหมายกลาง และแต่ละรัฐก็จะมีกฎหมายภายในบังคับในรัฐของตน

กฎหมายเครือรัฐในเรื่องผู้ต้องขังพิการจะแตกต่างกับของไทยและของประเทศอื่น คือมิได้มีบัญญัติไว้เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่จะอยู่ในรูปแบบของแนวทางกฎหมาย ฉบับล่าสุดชื่อว่าแนวทางกฎหมายสำหรับงานราชทัณฑ์ในประเทศออสเตรเลีย ค.ศ. 2018 โดยส่วนการดำเนินการเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการจะถูกเขียนไว้ในแต่ละหมวดหมู่ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความปลอดภัย การดำเนินชีวิตในเรือนจำ เป็นต้น

ส่วนกฎหมายภายในของแต่ละรัฐจะแตกต่างกันไป สำหรับเขตออสเตรเลียแควินแลนด์ทอร์รี่ ลักษณะของกฎหมายราชทัณฑ์และกฎหมายคนพิการจะคล้ายประเทศไทยมาก คือมีบทบัญญัติถึงผู้ต้องขังพิการเล็กน้อยในกฎหมายราชทัณฑ์และกฎหมายคนพิการมิได้กล่าวถึงผู้ต้องขัง แต่ที่เพิ่มเติมจากของไทยคือมีการเขียนมาตรฐานของเรือนจำสำหรับผู้ใหญ่ในเขตออสเตรเลียแควินแลนด์ทอร์รี่ ที่เป็นเงื่อนไขการปฏิบัติและการดูแลผู้ต้องขัง ซึ่งมีเรื่องผู้ต้องขังพิการเป็นหนึ่งในแผนการดำเนินงาน

สำหรับรัฐนิวเซาท์เวลส์ มีกฎหมายราชทัณฑ์ชื่อว่าพระราชบัญญัติอาชญากรรม (การบริหารการลงโทษ) ค.ศ. 2014 กฎหมายฉบับนี้บัญญัติถึงผู้ต้องขังพิการไว้ใกล้เคียงกับของไทย แต่จะบัญญัติไว้มากกว่าพอสมควร โดยมีเรื่องกรอบแผนการจัดการผู้ต้องขังว่าต้องช่วยลดความ

เทียบเปรียบของผู้พิการ และ โปรแกรมสำหรับผู้ต้องขังพิการจะต้องพิจารณาเป็นพิเศษมากกว่าของผู้ต้องขังทั่วไป เป็นต้น

เรื่องแนวทางพัฒนากฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการในประเทศไทย จากที่ได้ศึกษาปัญหาของการมีบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการไม่เพียงพอในประเทศไทย พบว่าปัจจุบันในประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการเพียงในเรื่องการจัดให้มีอุปกรณ์ช่วยเหลือกายพิการตามสมควรและการทันตกรรมเท่านั้น ส่วนกรณีอื่นยังไม่มีบัญญัติไว้ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร จึงศึกษาการบัญญัติกฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการในประเทศต่าง ๆ แล้วได้วิเคราะห์แนวทางในการพัฒนากฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการในประเทศไทยดังนี้

กฎหมายของสหราชอาณาจักรที่น่าจะเอามาปรับใช้กับกฎหมายไทย อาทิ ข้อบังคับเรือนจำ ค.ศ. 1999 ที่เป็นแนวทางในการดำเนินการของเรือนจำมาปรับใช้เป็นหลักพื้นฐานที่จะกล่าวถึงการวางนโยบายของหน่วยงานราชทัณฑ์ไทย โดยใช้กฎหมายคนพิการและกฎหมายอื่นที่สนับสนุนคนพิการมาเป็นรากฐานในการสร้างข้อบังคับเรือนจำขึ้น เพื่อให้มีข้อปฏิบัติให้กับงานด้านราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังพิการในหลายด้าน

นอกจากนั้นสหราชอาณาจักรมีคำสั่งบริหารเรือนจำที่ 2855 เรื่องผู้ต้องขังพิการ และข้อปฏิบัติการบริหารเรือนจำที่ 32/2011 เรื่องความเท่าเทียมกันของผู้ต้องขัง ที่เป็นกฎเกณฑ์ของหน่วยงานราชทัณฑ์ จึงสามารถนำกฎเกณฑ์เหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการออกระเบียบกรมราชทัณฑ์เฉพาะเรื่อง ได้แก่เรื่องผู้ต้องขังพิการ โดยเฉพาะ ให้เป็นกฎระเบียบที่ชัดเจนในการปฏิบัติงานของเรือนจำเป็นลายลักษณ์อักษร

กฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่น่าสนใจเอามาปรับใช้กับกฎหมายไทย คือพระราชบัญญัติคนพิการสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1990 ซึ่งเป็นกฎหมายคนพิการในสหรัฐ โดยใช้วิธีการปรับปรุงกฎหมายคนพิการในปัจจุบันของไทย คือพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ให้กฎหมายฉบับนี้สามารถตีความและใช้บังคับได้ครอบคลุมถึงคนพิการในเรือนจำด้วย หรืออาจเขียนลงไปเป็นกฎหมายให้ชัดเจนเช่นเดียวกับกฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่มีหลายมาตรา กำหนดหน้าที่ให้งานราชทัณฑ์ต้องปฏิบัติตามด้วย

กฎหมายของออสเตรเลียที่น่าสนใจนำมาเป็นแนวทางให้พัฒนากฎหมายไทย ได้แก่แนวทางกฎหมายสำหรับงานราชทัณฑ์ในประเทศออสเตรเลีย ค.ศ. 2018 ซึ่งแม้มิใช่กฎหมายแต่เป็นแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานราชทัณฑ์ อาจนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้ หากการออกระเบียบกรมราชทัณฑ์หรือการแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เพื่อเพิ่มเติมหลักเกณฑ์เรื่องผู้ต้องขังพิการนั้นเป็นการยากและเสียเวลามากเกินไป ก็อาจเขียนเป็นแนวทางการดำเนินงานของเรือนจำแทน เพื่อให้แต่ละเรือนจำมีบรรทัดฐานในการวางแผนงาน การปฏิบัติ ดูแล ออกกฎเกณฑ์ที่แตกต่าง

กันไปต่อผู้ต้องขังแต่ละประเภท หรือยืดหยุ่นมากขึ้นในการวางแผนงานเพราะต้องคำนึงถึงผู้ต้องขัง พิจารณาดูด้วยกัน

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้เขียนมีความเห็นว่าเพื่อให้กฎหมายราชทัณฑ์ของไทยสอดคล้องกับแนวคิด ในการลงโทษทางอาญาและหลักสากล รวมทั้งช่วยให้ผู้ต้องขังพิจารณาเข้าถึงสิทธิของตนเองได้และ เพื่อแก้ปัญหาให้ผู้ต้องขังพิจารณาเข้าถึงกระบวนการลงโทษและฟื้นฟูผู้ต้องขังตามเป้าหมาย ของงานราชทัณฑ์ได้เท่าที่ควร ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะในแนวทางการพัฒนากฎหมายสำหรับผู้ต้องขัง พิจารณา โดยแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ

1.) แนวทางด้านกฎหมาย แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 จากเดิมที่มี บทบัญญัติในมาตรา 54 ตอนท้าย “...จัดให้ผู้ต้องขังได้รับอุปกรณ์ช่วยเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน การบริการทันตกรรม รวมถึงอุปกรณ์สำหรับผู้มีกายพิการตามความจำเป็นและเหมาะสม”

ให้แก้ไขหรือเพิ่มเติมเป็นมาตราใหม่ว่า “กรณีผู้ต้องขังพิการ ให้เรือนจำสนับสนุนให้ผู้ต้องขังสามารถเข้าร่วม โปรแกรมและบริการของเรือนจำอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น การสนับสนุน หมายรวมถึง การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับความพิการของแต่ละบุคคล อุปกรณ์ช่วยเหลือความพิการ การศึกษา การฝึกอาชีพ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์”

และออกระเบียบกรมราชทัณฑ์ฉบับใหม่ชื่อ “ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเรื่องผู้ต้องขัง พิการ พ.ศ...” ซึ่งจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินการของเรือนจำหากเรือนจำแห่งนั้นมีผู้ต้องขัง พิการด้วย เพื่อให้ผู้ต้องขังพิการได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมกระทำ ความผิดในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ตามตัวอย่างต่อไปนี้

ปรับปรุงส่วนที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงได้ให้ ผู้ต้องขังพิการสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน

การฝึกอาชีพและการศึกษา จัดให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมการทำงานและ การศึกษาที่ทำให้คนพิการสามารถทำงานและเรียนรู้ได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ

2.) แนวทางด้านนโยบาย โดยการออกมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติงานของงานราชทัณฑ์ ในประเทศไทย ซึ่งจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ วางแผนการดำเนินงานของเรือนจำ รวมถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เรือนจำสามารถรองรับผู้ต้องขังได้ทุกประเภทและบรรลุวัตถุประสงค์ ของการลงโทษจำคุก

มาตรฐานราชทัณฑ์ฉบับนี้ ไม่ใช่ข้อกฎหมายแต่เป็นแนวทางซึ่งหน่วยงานราชทัณฑ์ใน ประเทศไทยจะต้องนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถแก้ไขและพัฒนาต่อไปได้

รวดเร็วและทันสมัย ซึ่งจะเขียนข้อปฏิบัติของเรือนจำทั้งหมด โดยมีเรื่องเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการอยู่
ด้วย เป็นหนึ่งในหัวข้อสำคัญ